

การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน
School Management Based on the Philosophy of Sufficiency Economy
for Sustainable Education Quality Development

โสมวดี บุญรอดเถาว์ชาติ

เสาวนีย์ ขำจิตร และ

สนุก สิงห์มาตร

โรงเรียนบ้านภูถ้ำพระพรเจริญ อำเภอภูพาน จังหวัดบึงกาฬ

โรงเรียนอนุบาลเมืองพนมไพร อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด

หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

Somawadi Bunrottaochalee

Saowanee Kamjit

Sanook Singmart

Ban Phu Tham Phra phon Charoen School, Kut Chum District, Yasothon Province

Phanom Phrai Municipal Kindergarten School, Phanom Phrai District, Roi Et Province

Master of Education Program, Roi Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: somawadi311236@gmail.com

รับบทความ: 4 มีนาคม 2569; แก้ไขบทความ 22 พฤษภาคม 2569; ตอรับบทความ: 25 พฤษภาคม 2569

Received: March 4, 2026; Revised: May 22, 2026; Accepted: May 25, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิด หลักการ และแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy SEP) โดยมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้ในขอบข่ายการบริหารงาน 4 มิติ ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านการบริหารทั่วไป การขับเคลื่อนการบริหารดังกล่าวอาศัยหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงส่งผลต่อการเสริมสร้างสมรรถนะขององค์กร การรักษาวินัยทางการเงิน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทุกภาคส่วน และการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ การบริหารสถานศึกษา; ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง; การพัฒนาคุณภาพการศึกษา; ความยั่งยืน; การบริหารการศึกษา

Abstract

This article aims to present the concepts, principles, and practical approaches to school administration based on the Sufficiency Economy Philosophy (SEP). The focus is on applying these principles across the four major areas of school administration academic administration, budget administration, personnel management, and general administration. The core principles of the Sufficiency Economy Philosophy include moderation,

reasonableness, and self-immunity, grounded in the conditions of knowledge and morality. The article concludes that school administration based on the Sufficiency Economy Philosophy strengthens organizational capacity, promotes financial discipline, enhances internal and external collaboration, and reduces educational inequality, leading to stable and sustainable development.

Keywords School Administration; Sufficiency Economy Philosophy; Educational Quality Development; Sustainability; Educational Management

บทนำ

ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และนโยบายการศึกษาที่มีลักษณะซับซ้อนและรวดเร็ว สถานศึกษาถือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อขับเคลื่อนประเทศ ทว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในปัจจุบันมักมุ่งเน้นการแข่งขันทางวิชาการและเทคโนโลยี จนอาจละเลยการสร้างภูมิคุ้มกันทางความคิดและจริยธรรม อันส่งผลให้ผู้เรียนขาดทักษะการปรับตัวต่อสภาวะวิกฤต การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ จึงเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยสร้างสมดุลและความมั่นคงให้เกิดขึ้นในระบบการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ด้วยเหตุนี้ สถานศึกษาในปัจจุบันจึงมิได้มีบทบาทเพียงการจัดการเรียนการสอนเท่านั้น หากแต่ต้องยกระดับสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อบริบทความต้องการของชุมชน ภายใต้ความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้กำหนดทิศทาง และผู้ขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563)

ที่ผ่านมา แนวคิดการบริหารการศึกษามักมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเชิงปริมาณ ทว่าการพัฒนาคุณภาพดังกล่าวยังไม่เพียงพอต่อการยกระดับคุณภาพในระยะยาว เนื่องจากสถานศึกษาต้องเผชิญข้อจำกัดด้านทรัพยากร งบประมาณ และความเหลื่อมล้ำทางสังคม การนำแนวคิดที่เน้นความสมดุล ความรอบคอบ และความยั่งยืนมาประยุกต์ใช้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งหนึ่งในหลักการที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางคือ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ 9 ที่สามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนาองค์กรและการบริหารจัดการในทุกระดับ ปัจจุบันสภาพปัญหาเด่นชัดในการบริหารสถานศึกษาคือ การบริหารจัดการที่ยึดติดกับรูปแบบอำนาจนิยม การใช้ทรัพยากรอย่างขาดความคุ้มค่า และการขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง อีกทั้งผู้บริหารบางส่วนยังขาดความเข้าใจลึกซึ้งในการนำหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีมาบูรณาการเข้ากับงานวิชาการและงานงบประมาณ ส่งผลให้การพัฒนาสถานศึกษาเป็นไปในลักษณะชั่วคราว และขาดความต่อเนื่อง (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2565) เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าว การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของผู้บริหารด้วยการน้อมนำหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข มาใช้ในทฤษฎีของการบริหารงานจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเริ่มจากการวางแผนอย่างมีเหตุผลบนพื้นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด (ความพอประมาณ) และการเตรียมพร้อมรับความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ เพื่อช่วยให้สถานศึกษาสามารถยืนหยัดอยู่ได้ภายใต้ความผันผวนของบริบทสังคมและเศรษฐกิจ

(สมหมาย อันมาตร, 2563 45-58) นอกจากนี้ การขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จจำเป็นต้องอาศัยเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญ โดยสถานศึกษาต้องส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งปลูกฝังจิตสำนึกความซื่อสัตย์สุจริตและความอดทนให้แก่ผู้เรียนผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงบูรณาการ เพื่อปรับเปลี่ยนหลักความพอเพียงให้กลายเป็นวิถีปฏิบัติที่ซึมลึกอยู่ในวัฒนธรรมองค์กรและการดำเนินชีวิตประจำวัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563) หลักการเหล่านี้มุ่งเน้นการตัดสินใจอย่างรอบคอบ โดยคำนึงถึงผลกระทบทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ตลอดจนการบริหารทรัพยากรอย่างเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถวางแผนและดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบ ลดความเสี่ยงจากความไม่แน่นอน และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรทางการศึกษาอย่างยั่งยืน (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2565)

การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถบูรณาการเข้ากับขอบข่ายภารกิจหลักทั้ง 4 ด้านได้อย่างครอบคลุม ได้แก่ ด้านการบริหารวิชาการ โดยส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เชื่อมโยงองค์ความรู้กับบริบทท้องถิ่น และพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างสมดุล ด้านการบริหารงบประมาณ โดยสร้างวินัยทางการเงินและการใช้จ่ายที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ด้านการบริหารบุคลากร โดยเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในคุณธรรม ความร่วมมือ และความรับผิดชอบ และด้านการบริหารทั่วไป โดยพัฒนาสภาพแวดล้อมและระบบสนับสนุนการเรียนรู้ให้เอื้อต่อความปลอดภัย ความเป็นระเบียบ และความยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ การบริหารตามแนวทางดังกล่าวจึงไม่ใช่เรื่องของภาระประหยัดทรัพยากรเพียงอย่างเดียว แต่เป็นกลยุทธ์การบริหารจัดการที่มุ่งสร้างดุลยภาพระหว่างมิติวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ซึ่งหากสถานศึกษาสามารถประยุกต์ใช้หลักการนี้ได้อย่างเป็นระบบ จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มั่นคง สามารถบ่มเพาะเยาวชนที่มีคุณภาพ มีภูมิคุ้มกัน และพร้อมที่จะเติบโตเป็นพลเมืองโลกที่รับผิดชอบต่อสังคมในอนาคต (Prawase Wasi, 2024)

จากบริบทข้างต้น การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการบริหารสถานศึกษา จึงมิใช่เพียงการตอบสนองต่อนโยบายของภาครัฐเท่านั้น หากแต่เป็นแนวทางเชิงกลยุทธ์ที่ช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างรอบด้าน ลดความเหลื่อมล้ำ และพัฒนาสถานศึกษาให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง บทความวิชาการฉบับนี้จึงมุ่งนำเสนอแนวคิด หลักการ และแนวปฏิบัติของการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นกรอบแนวทางสำหรับผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาไปสู่ความยั่งยืนต่อไป

แนวคิดและหลักการของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ความพอประมาณ คือการดำเนินงานอย่างพอดี ไม่มากหรือน้อยจนเกินไป และใช้ทรัพยากรตามความจำเป็นของสถานศึกษา ความมีเหตุผล คือการตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล ข้อเท็จจริง และผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดี คือการเตรียมความพร้อมรองรับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น เช่น งบประมาณไม่เพียงพอ ความผันผวนของนโยบาย หรือสถานการณ์ฉุกเฉิน โดยขับเคลื่อนภายใต้เงื่อนไข 2 ประการ ได้แก่ เงื่อนไขความรู้ คือความรอบรู้และความเข้าใจในงานบริหาร และเงื่อนไขคุณธรรม คือความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน และมีจิตสาธารณะ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2565)

แนวคิดการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการน้อมนำแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ 9 มาประยุกต์ใช้เป็นกรอบ

แนวคิดในการบริหารจัดการองค์การทางการศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างสมดุล รอบคอบ และยั่งยืน ภายใต้บริบทและศักยภาพที่แท้จริงของสถานศึกษา แนวทางดังกล่าวไม่เพียงมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์เชิงปริมาณ ทว่า ยังให้ความสำคัญกับคุณภาพผู้เรียน ประสิทธิภาพการบริหาร และความเข้มแข็งขององค์กรในระยะยาว เมื่อนำหลักปรัชญาดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในบริบทของสถานศึกษา ผู้บริหารจำเป็นต้องบูรณาการองค์ประกอบสำคัญทั้ง 3 ประการเข้าสู่กระบวนการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ ในมิติของความพอประมาณ สถานศึกษาต้องหลีกเลี่ยงการดำเนินงานที่เกินขีดความสามารถ เช่น การใช้งบประมาณเกินความจำเป็น หรือการจัดกิจกรรมที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดยผู้บริหารควรวางแผนและกำหนดเป้าหมายการพัฒนาให้สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าและไม่สร้างภาระผูกพันในระยะยาว สำหรับมิติความมีเหตุผล การบริหารจัดการต้องดำเนินไปอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยข้อมูล สภาพแวดล้อม และผลการประเมินเชิงประจักษ์เป็นฐานในการตัดสินใจ ผู้บริหารต้องสามารถอธิบายที่มาของการกำหนดนโยบายในทุกข้อบ่งชี้ได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสและได้รับการยอมรับจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในขณะที่มิติการมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึงศักยภาพของสถานศึกษาในการเตรียมความพร้อมรับมือกับความผันผวนและความเสี่ยง อาทิ การเปลี่ยนแปลงทิศทางนโยบาย การขาดแคลนทรัพยากร หรือสถานการณ์วิกฤต ผู้บริหารจึงต้องจัดทำแผนเชิงป้องกันและแผนสำรอง เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบบงานและบุคลากร อันจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถดำเนินภารกิจต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง (สมหมาย อันมาตร, 2563 45-58) กลไกเหล่านี้จะขับเคลื่อนได้อย่างสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อตั้งอยู่บนฐานของ เงื่อนไขความรู้ ซึ่งเรียกร้องให้ผู้บริหารและบุคลากรต้องมีความรอบรู้ในศาสตร์การบริหารและการจัดการศึกษา ควบคู่กับการรู้เท่าทันพลวัตของสังคม ผสานเข้ากับ เงื่อนไขคุณธรรม อันได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความเสียสละ และการมีจิตสาธารณะ ซึ่งเปรียบเสมือนรากฐานสำคัญที่ช่วยให้การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบังเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างแท้จริง ท้ายที่สุดแล้ว แนวคิดการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นกระบวนการที่มุ่งสร้างดุลยภาพระหว่างคุณภาพ ประสิทธิภาพ และความยั่งยืน ผู้บริหารที่น้อมนำหลักปรัชญานี้ไปปฏิบัติ จะสามารถยกระดับสถานศึกษาให้ก้าวสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มั่นคง เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม และมีสติพร้อมรับมือกับทุกความเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างรอบคอบ

การบริหารวิชาการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การบริหารวิชาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกระบวนการจัดการที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างสมดุล รอบคอบ และยั่งยืน โดยยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน ภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม เพื่อใช้เป็นกรอบในการกำหนดนโยบาย วางแผน และดำเนินงานทางวิชาการของสถานศึกษา ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ตลอดจนการพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมและชุมชน เมื่อพิจารณาในมิติของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กระบวนการดังกล่าวจะมุ่งเน้นการออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียนและทรัพยากรของโรงเรียน โดยบูรณาการสาระการเรียนรู้เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชน และบริบทของพื้นที่ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีคุณค่า การกำหนดเป้าหมายและโครงสร้างหลักสูตรจึงต้องตั้งอยู่บนความพอประมาณ ไม่มุ่งเน้นการอัดแน่นเนื้อหาที่เกินความจำเป็น หากแต่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งมิติความรู้ ทักษะปฏิบัติ และคุณธรรม จริยธรรม ในส่วนของการจัดการเรียนรู้นั้น แนวคิดนี้จะส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง เลือกใช้สื่อและนวัตกรรมอย่างเหมาะสมและคุ้มค่า

หลีกเลี่ยงการสิ้นเปลืองทรัพยากรโดยไม่จำเป็น นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้ยังควรมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และทักษะชีวิต โดยเชื่อมโยงองค์ความรู้เข้ากับสถานการณ์จริง เพื่อสร้าง ภูมิคุ้มกันทางปัญญาให้แก่ผู้เรียนในการตั้งรับกับพลวัตความเปลี่ยนแปลงของสังคม ขณะเดียวกัน การวัดและ ประเมินผลจะต้องดำเนินไปอย่างมีเหตุผลและเป็นธรรม ผ่านการใช้เครื่องมือที่หลากหลายและสอดคล้องกับ สภาพจริงของผู้เรียน โดยไม่ยึดติดเพียงผลสัมฤทธิ์เชิงตัวเลขหรือคะแนนสอบ ทว่าให้ความสำคัญกับพัฒนาการ กระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนเป็นหลัก ซึ่งผลจากการประเมินดังกล่าวจะต้อง ถูกนำไปใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง (สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563) ควบคู่ไปกับกระบวนการดังกล่าว การพัฒนาครูและบุคลากร ทางการศึกษายังถือเป็นอีกหนึ่งกลไกสำคัญ ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูเกิดการเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพอย่าง สม่าเสมอ โดยใช้ทรัพยากรภายในโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด อาทิ การขับเคลื่อนกระบวนการชุมชนแห่ง การเรียนรู้ทางวิชาชีพ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อนครู และการใช้ข้อมูลสารสนเทศขั้นเรียนเป็นฐานใน การพัฒนางาน (Prawase Wasi, 2024) ด้วยกระบวนการบูรณาการในทุกมิติที่กล่าวมา การบริหารวิชาการ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นกลยุทธ์ที่มุ่งสร้างระบบวิชาการอันเปี่ยมด้วยคุณภาพ สมดุล และตอบสนอง ต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคมอย่างแท้จริง ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หากแต่ ยังเป็นรากฐานในการบ่มเพาะทักษะชีวิต คุณธรรม และศักยภาพในการพึ่งพาตนเองให้แก่ผู้เรียน สู่เป้าหมาย สูงสุดคือการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

การบริหารงบประมาณตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การบริหารงบประมาณตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกระบวนการจัดการทรัพยากร ทางการเงินของสถานศึกษาที่มุ่งเน้นความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ภายใต้เงื่อนไข ความรู้และคุณธรรม เพื่อให้การใช้จ่ายงบประมาณเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และ สามารถรองรับพลวัตความเปลี่ยนแปลงหรือความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างยั่งยืน ในขั้นตอนของ การวางแผนงบประมาณ ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดทำแผนโดยยึดหลักความพอประมาณและความจำเป็น ของภารกิจเป็นสำคัญ การจัดสรรทรัพยากรต้องสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาและเป้าหมายเชิง ยุทธศาสตร์ของสถานศึกษา โดยนำข้อมูลจากการวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการ และผลการดำเนินงาน ในรอบปีที่ผ่านมาเป็นฐานการตัดสินใจ ทั้งนี้ เพื่อให้การใช้งบประมาณดำเนินไปอย่างมีเหตุผล โปร่งใส และลด ความเสี่ยงจากการใช้ทรัพยากรเกินขีดความสามารถของโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน, 2561) สำหรับการใช้จ่ายงบประมาณนั้น แนวคิดดังกล่าวจะมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรให้เกิดความคุ้มค่า และประสิทธิภาพสูงสุด ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยหรือไม่ก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงต่อการ พัฒนาคุณภาพผู้เรียน พร้อมทั้งส่งเสริมกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างที่ประหยัด รอบคอบ และตรวจสอบได้ ตลอดจนสนับสนุนการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในสถานศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด อาทิ การซ่อมแซมอุปกรณ์ หรือการนำวัสดุเหลือใช้มาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ ควบคู่ไปกับกระบวนการดังกล่าว การควบคุม ติดตาม และประเมินผลการใช้งบประมาณ ถือเป็นกลไกที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อกำกับให้การใช้จ่าย เป็นไปตามแผนและวัตถุประสงค์ที่กำหนด สถานศึกษาควรจัดให้มีระบบตรวจสอบภายในที่เข้มแข็ง มีการ รายงานผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ และเปิดเผยข้อมูลต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความ โปร่งใส ความรับผิดชอบ และความเชื่อมั่นต่อการบริหารงาน ในขณะเดียวกัน การสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงิน ก็เป็นมิติที่ไม่อาจละเลย ผู้บริหารต้องเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน เช่น การ

เปลี่ยนแปลงทิศทางนโยบาย การถูกปรับลดงบประมาณ หรือเหตุวิกฤตฉุกเฉิน โดยจัดทำแผนสำรอง บริหารจัดการเงินคงเหลืออย่างรัดกุม ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ซึ่งการมีภูมิคุ้มกันที่ดีจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถดำเนินภารกิจได้อย่างต่อเนื่องและบรรเทาผลกระทบจากความเสี่ยงทางการเงิน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563) ท้ายที่สุดนี้ การดำเนินงานในทุกขั้นตอนจะบรรลุผลได้ ย่อมต้องอาศัยเงื่อนไขด้านคุณธรรมและจริยธรรม เป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อน ผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้องต้องยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และเป็นธรรม เพื่อสกัดกั้นการทุจริตและหล่อหลอมวัฒนธรรมองค์กรที่โปร่งใสตรวจสอบได้ ด้วยเหตุนี้ การบริหารงบประมาณตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีใช้เพียงการควบคุมตัวเลขทางการเงิน แต่เป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยให้สถานศึกษาสามารถบริหารทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความคุ้มค่า และมีความมั่นคงในระยะยาว อันเป็นรากฐานสำคัญของการยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

การบริหารบุคลากรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การบริหารบุคลากรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มุ่งพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างสมดุล มีเหตุผล และยั่งยืน โดยยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการวางแผน บริหาร และพัฒนาบุคลากร อันจะนำไปสู่การปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพควบคู่กับการมีความสุขในการทำงาน เมื่อพิจารณาในขอบข่ายการวางแผนอัตรากำลังและการมอบหมายงาน การบริหารบุคลากรตามแนวทางนี้จะเน้นการจัดสรรภาระงานให้เหมาะสมกับศักยภาพ ความรู้ และความถนัดของแต่ละบุคคล ผู้บริหารควรคำนึงถึงความพอประมาณโดยหลีกเลี่ยงการมอบหมายงานที่เกินขีดความสามารถ และใช้หลักเหตุผลในการพิจารณาความจำเป็น เพื่อป้องกันปัญหาภาระงานที่มากเกินไปอันจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพการทำงานและสุขภาวะของบุคลากร (สุวิมล ว่องวานิช, 2561) สำหรับการพัฒนาบุคลากร ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูและบุคลากรมีโอกาสพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าและความเหมาะสมของทรัพยากรที่มีอยู่ภายในองค์กร เช่น การจัดอบรมภายในสถานศึกษา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการใช้ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring) เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวิชาชีพ ยิ่งไปกว่านั้น การพัฒนาบุคลากรควรมุ่งเน้นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้จริงให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการยกระดับคุณภาพผู้เรียน ขณะเดียวกัน ในมิติการสร้างแรงจูงใจและขวัญกำลังใจ การบริหารตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจะให้ความสำคัญกับหลักคุณธรรม ความเป็นธรรม และความเอื้ออาทร โดยผู้บริหารควรสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อความร่วมมือ การให้เกียรติ และการยอมรับในคุณค่าของบุคลากร การยกย่องชมเชยตลอดจนการให้รางวัลอย่างเหมาะสมตามผลงานและความทุ่มเท จะเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและความผูกพันต่อองค์กรได้เป็นอย่างดี โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการใช้ทรัพยากรจำนวนมาก ในส่วนของการประเมินผลการปฏิบัติงาน แนวคิดนี้มุ่งเน้นกระบวนการที่โปร่งใส ยุติธรรม และมีเหตุผล โดยใช้ข้อมูลจากการปฏิบัติงานจริงเป็นฐานในการพิจารณา และมุ่งเน้นการประเมินเพื่อการพัฒนา มากกว่าการควบคุมหรือการตัดสินโทษ ซึ่งผลจากการประเมินควรถูกนำไปใช้เป็นกรอบในการวางแผนพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและภูมิคุ้มกันในการทำงาน (อเนก บุญศรี, 2560) ควบคู่ไปกับกระบวนการดังกล่าว การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในองค์กร ถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ผู้บริหารต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในด้านความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และการมีจิตสาธารณะ รวมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพครู เพื่อร่วมกันสร้างวัฒนธรรม

องค์กรที่เข้มแข็งอันเป็นรากฐานของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ การบริหารบุคลากรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างรอบด้าน เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างภาระงาน ชีตความสามารถ และคุณภาพชีวิตของบุคลากร การน้อมนำหลักปรัชญานี้มาประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบ จะช่วยเสริมสร้างองค์กรทางการศึกษาให้มีความเข้มแข็ง มีวัฒนธรรมแห่งคุณธรรม และพร้อมเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

การบริหารทั่วไปและการสร้างสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน

การบริหารทั่วไปนับเป็นกลไกสำคัญที่สนับสนุนและเอื้อต่อการดำเนินงานด้านอื่น ๆ ของสถานศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารทั่วไปตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นการจัดการระบบงาน โครงสร้างพื้นฐาน และสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา โดยยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน ภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการพัฒนาผู้เรียนอย่างสมดุลและยั่งยืน เมื่อพิจารณาในมิติการบริหารอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการใช้และพัฒนาพื้นที่ของสถานศึกษาอย่างเหมาะสมและคุ้มค่า การออกแบบและปรับปรุงอาคารสถานที่ต้องคำนึงถึงความปลอดภัย ความสะดวกในการใช้งาน และความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อาทิ การใช้พลังงานอย่างประหยัด การจัดการขยะอย่างเป็นระบบ การเพิ่มพื้นที่สีเขียว และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า แนวทางดังกล่าวไม่เพียงช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของสถานศึกษา แต่ยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เรียนและบุคลากรควบคู่กันไป สำหรับการบริหารงานธุรการและงานสารบรรณ แนวคิดนี้จะเน้นย้ำถึงความเรียบง่าย ประหยัด และมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารควรส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมเพื่อลดการสิ้นเปลืองทรัพยากรที่ไม่จำเป็น เช่น การลดปริมาณการใช้กระดาษ การจัดเก็บเอกสารในรูปแบบดิจิทัล และการพัฒนาระบบงานให้มีความคล่องตัว โปร่งใส และตรวจสอบได้ ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและลดต้นทุนในระยะยาว

ในส่วนของการสร้างความปลอดภัยและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ผู้บริหารต้องจัดให้มีระบบดูแลความปลอดภัยแก่นักเรียน ครู และบุคลากรอย่างรอบด้าน ทั้งมิติทางกายภาพ จิตใจ และสังคม การสร้างบรรยากาศที่อบอุ่น เอื้ออาทร และเคารพซึ่งกันและกัน จะเป็นปัจจัยส่งเสริมความสุขในการทำงานและการเรียนรู้ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ขณะเดียวกัน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนและภาคีภายนอก ก็เป็นอีกหนึ่งกลไกที่สะท้อนการบริหารตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เข้ามามีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาสถานศึกษา ทั้งในด้านทรัพยากร องค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ความร่วมมือในลักษณะนี้จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและสร้างความยั่งยืนให้แก่ระบบการศึกษาในระยะยาว

นอกเหนือจากปัจจัยเชิงโครงสร้างแล้ว การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยั่งยืน ถือเป็นหัวใจสำคัญ ผู้บริหารควรส่งเสริมค่านิยมร่วมที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ว่าจะเป็นความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความประหยัด และการพึ่งพาตนเอง การหล่อหลอมวัฒนธรรมองค์กรที่ดีย่อมช่วยให้บุคลากรตระหนักถึงบทบาทของตน และร่วมกันขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายอย่างมั่นคง (สุวิมล ว่องวาณิช, 2561; อเนก บุญศรี, 2560) ด้วยกระบวนการบูรณาการทั้งหมดที่กล่าวมา การบริหารทั่วไปและการสร้างสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นการจัดการอย่างรอบคอบ คุ้มค่า และมีจริยธรรม เพื่อสร้างสถานศึกษาที่มีสภาพแวดล้อมปลอดภัย น่าอยู่ และเอื้อต่อการเรียนรู้อย่างแท้จริง ซึ่งผลลัพธ์เหล่านี้นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและผู้เรียนอย่างยั่งยืนในระยะยาว

แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

จากที่ได้อธิบายมาข้างต้น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นกรอบแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในการนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาการบริหารจัดการ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ด้านการบริหารวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษามุ่งพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียน และบริบทท้องถิ่น โดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ ควบคู่กับการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวรับความเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้

2. ด้านการบริหารงบประมาณ ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับความโปร่งใสและคุ้มค่า โดยยึดหลักความพอประมาณในการจัดสรรงบประมาณตามความจำเป็นเร่งด่วนและเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ พร้อมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินผ่านการวางแผนสำรองเพื่อรองรับความเสี่ยงหรือความผันผวนเชิงนโยบาย

3. ด้านการบริหารบุคลากร ผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินงานบนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผลและคุณธรรม โดยมอบหมายภาระงานให้สอดคล้องกับความสามารถ (ความพอประมาณในภาระงาน) ตลอดจนส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อหล่อหลอมวัฒนธรรมองค์กรที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

4. ด้านการบริหารทั่วไปและสภาพแวดล้อม ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารจัดการอาคารสถานที่ให้มีความปลอดภัยและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อลดการสิ้นเปลืองทรัพยากร (อาทิ การลดใช้กระดาษ) และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

ท้ายที่สุดนี้ หัวใจสำคัญคือการที่ผู้บริหารต้องบูรณาการ เงื่อนไขความรู้ คู่กับ เงื่อนไขคุณธรรม ให้เป็นรากฐานในการตัดสินใจทุกมิติ ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนให้ความพอเพียงกลายเป็นวิถีปฏิบัติที่หยั่งรากลึกในองค์กร มิใช่เป็นเพียงเรื่องของการประหยัดทรัพยากรเท่านั้น

ความท้าทายและข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

แม้การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะมีความเหมาะสมและได้รับการยอมรับในเชิงนโยบายอย่างกว้างขวาง ทว่าในทางปฏิบัติยังคงเผชิญกับข้อจำกัดและความท้าทายเชิงโครงสร้างหลายประการ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการนำแนวคิดไปประยุกต์ใช้จริงในบริบทของสถานศึกษา ดังนี้

1. ความเข้าใจคลาดเคลื่อนเชิงแนวคิด ผู้บริหารและบุคลากรบางส่วนยังตีความ ความพอเพียง ในลักษณะจำกัด เช่น การลดทอนการใช้ทรัพยากรหรือหลีกเลี่ยงการใช้งบประมาณ ซึ่งอาจนำไปสู่การบริหารที่ขาดการพัฒนาเชิงรุกและไม่สอดคล้องกับเป้าหมายเชิงคุณภาพ ด้วยเหตุนี้ สถานศึกษาจึงควรส่งเสริมความเข้าใจที่ถูกต้องว่า ความพอประมาณ หมายถึงการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมกับบริบท โดยใช้หลักความมีเหตุผลเป็นฐานในการตัดสินใจ และมุ่งเน้นการลงทุนเชิงคุณค่า (Value-based Investment) มากกว่าการลดค่าใช้จ่ายเพียงอย่างเดียว

2. ข้อจำกัดด้านโครงสร้างระบบราชการ ระบบบริหารการศึกษาที่มีลักษณะรวมศูนย์และมีขั้นตอนปฏิบัติที่ซับซ้อน มักจำกัดความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการ ส่งผลให้การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาดังกล่าวไม่

สามารถขับเคลื่อนได้อย่างเต็มศักยภาพ ข้อเสนอแนะที่สำคัญคือ หน่วยงานต้นสังกัดควรปรับระบบการบริหารไปสู่รูปแบบการกระจายอำนาจ (Decentralization) มากยิ่งขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้สถานศึกษามีอิสระในการตัดสินใจภายใต้กรอบธรรมาภิบาล พร้อมทั้งพัฒนาระบบกำกับติดตามที่มุ่งเน้นผลลัพธ์มากกว่าการควบคุมขั้นตอน

3. ภาระงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา ภาระงานที่มากเกินไปจนเกิดความจำเป็น โดยเฉพาะงานธุรการที่มีได้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนโดยตรง ส่งผลให้ครูขาดแคลนเวลาในการพัฒนาตนเองและผู้เรียน การแก้ไขปัญหาดังกล่าวควรดำเนินการบริหารจัดการภาระงานโดยอาศัยหลักความพอประมาณและภูมิคุ้มกัน อาทิ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เพื่อลดภาระงานเอกสาร การจัดลำดับความสำคัญของภาระงาน (Prioritization) ตลอดจนการสร้างทีมงานและระบบสนับสนุนภายในสถานศึกษาที่เข้มแข็ง

4. ความไม่ต่อเนื่องของนโยบายและการสับเปลี่ยนผู้บริหาร การเปลี่ยนแปลงทิศทางนโยบายหรือการโยกย้ายผู้บริหารบ่อยครั้ง มักส่งผลให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่อง ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น สถานศึกษาควรสร้างระบบการบริหารเชิงระบบ (System-based Management) ที่ไม่ยึดติดกับตัวบุคคล โดยกำหนดแผนพัฒนาระยะยาว และหล่อหลอมวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อน

5. ความเปราะบางของการมีส่วนร่วมจากชุมชน แม้หลักปรัชญาจะเน้นย้ำถึงการมีส่วนร่วม แต่ในบางพื้นที่ยังพบว่าความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนยังอยู่ในระดับจำกัด แนวทางแก้ไขคือการส่งเสริมเครือข่ายความร่วมมือ (Partnership Network) โดยใช้หลักความมีเหตุผลและคุณธรรมเป็นฐานในการสร้างความไว้วางใจ เช่น การเปิดพื้นที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมตัดสินใจ การสื่อสารอย่างโปร่งใส และการริเริ่มโครงการพัฒนาร่วมกับชุมชน

จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะข้างต้น จะเห็นได้ว่าความท้าทายทั้งหมดสามารถคลี่คลายได้ภายใต้กรอบการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ การใช้ความมีเหตุผล ผ่านการใช้ข้อมูลและหลักวิชาการในการแก้ปัญหา การสร้าง ภูมิคุ้มกัน ด้วยการเตรียมระบบให้พร้อมรองรับทุกความเปลี่ยนแปลง และการประยุกต์ใช้ เงื่อนไขความรู้ควบคู่กับคุณธรรม เพื่อเป็นรากฐานของการตัดสินใจที่ถูกต้องและโปร่งใส ซึ่งกลไกเหล่านี้จะเป็นกุญแจสำคัญที่นำพาสถานศึกษาก้าวข้ามข้อจำกัดสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

บทสรุป

การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการบริหารที่มุ่งสร้างดุลยภาพ ความรอบคอบ และความยั่งยืน โดยยึดหลักสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน ภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างครอบคลุมในทุกมิติของการดำเนินงาน จากการพิจารณาขอบข่ายภารกิจหลักทั้ง 4 ด้าน ทั้งด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคลากร และการบริหารทั่วไป ชี้ให้เห็นว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้สถานศึกษาสามารถจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างคุ้มค่า มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและชุมชนอย่างแท้จริง

การน้อมนำหลักปรัชญาดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กร แต่ยังหล่อหลอมวัฒนธรรมการทำงานที่โปร่งใส มีความรับผิดชอบ และเสริมสร้างขีดความสามารถในการ

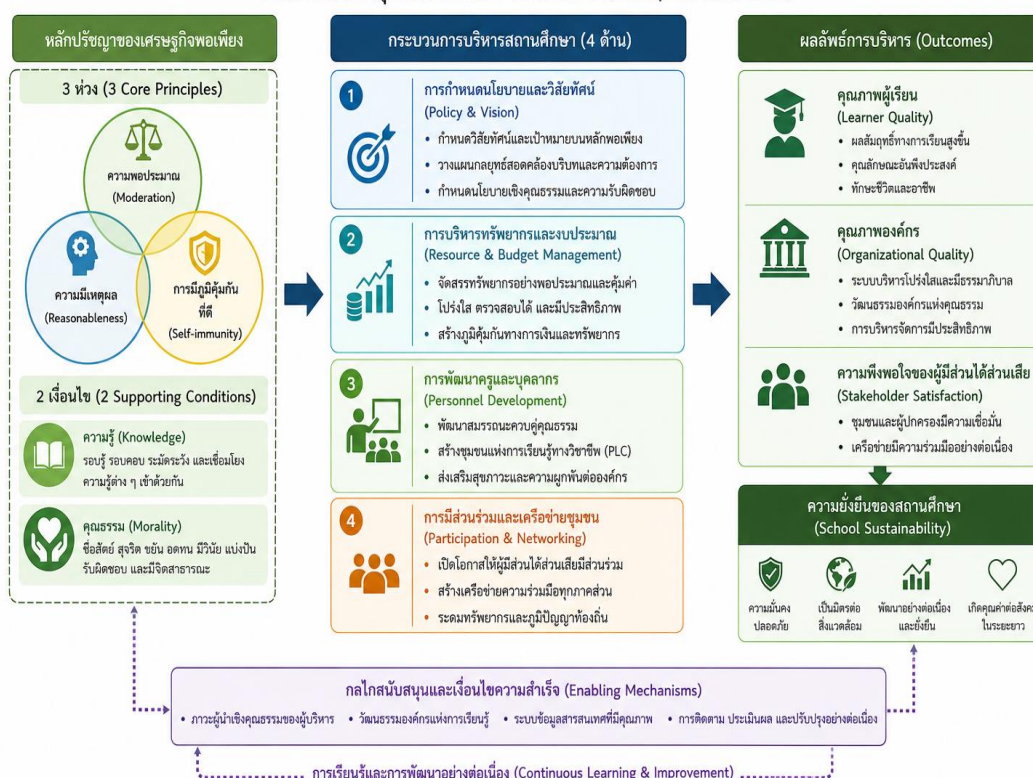
พึ่งพาตนเอง ตลอดจนขับเคลื่อนความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชน อันเป็นฐานรากสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างทั่วถึงและลดความเหลื่อมล้ำ ถึงกระนั้น การนำแนวคิดไปปฏิบัติในโลกความเป็นจริงยังคงต้องเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและความเข้าใจคลาดเคลื่อนเชิงแนวคิด การขับเคลื่อนให้บังเกิดผลอย่างแท้จริงจึงจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการหลักความมีเหตุผลและการสร้างภูมิคุ้มกันเชิงระบบควบคู่ไปกับการพัฒนาความรู้และคุณธรรมของผู้บริหารและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

ท้ายที่สุดนี้ การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงมิใช่เป็นเพียงแนวคิดเชิงนโยบายในอุดมคติ หากแต่เป็นกรอบการปฏิบัติที่สามารถนำไปปรับใช้ได้จริง และมีศักยภาพสูงในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาให้เติบโตอย่างมั่นคง สมดุล และยั่งยืนในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่

ผู้เขียนจึงขอสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่จากการวิเคราะห์ข้อมูล ได้องค์ความรู้ที่ได้จากบทความนี้สามารถใช้เป็นดังนี้ 1. กรอบแนวคิดวิจัย 2. โมเดลบริหารสถานศึกษา 3. ฐานพัฒนาหลักสูตรผู้บริหาร 4. แนวทางพัฒนาคุณภาพโรงเรียนอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดให้เป็นงานวิชาการได้อีกในอนาคต

ภาพที่ 1 โมเดลการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน (Conceptual Framework)

แผนภาพที่ 1 ปรัชญาโมเดล 3 ท่วง 2 เงื่อนไข
ที่มา: ผู้เขียนสังเคราะห์

จากแผนภาพที่ 1 ผู้เขียนอธิบายกระบวนการดังนี้

1. ขั้นพื้นฐาน หลักปรัชญาโมเดลนี้เริ่มต้นจาก หลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับเชิงคุณค่า โดย ความพอประมาณ ทำหน้าที่ควบคุมระดับของการใช้ทรัพยากรให้เกิดความสมดุล ความมีเหตุผล ทำหน้าที่ควบคุมกระบวนการตัดสินใจให้เป็นไปอย่างรอบคอบ และ การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ทำหน้าที่ควบคุมความเสี่ยงและเตรียมความพร้อมสู่อนาคต ในขณะที่เงื่อนไข ความรู้ ทำหน้าที่เป็นกลไกขับเคลื่อนเชิงวิชาการ และเงื่อนไข คุณธรรม ทำหน้าที่เป็นกลไกขับเคลื่อนเชิงจริยธรรม

2. ขั้นกระบวนการ การบูรณาการสู่การบริหาร 4 ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้ถูกแยกส่วนออกจากการทำงาน แต่ถูกฝังตัวลงในทุกมิติของการบริหารจัดการ ซึ่งถือเป็นการแปลงปรัชญาไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ การกำหนด นโยบาย ที่ตั้งอยู่บนความพอประมาณโดยไม่ตั้งเป้าหมายที่เกินขีดความสามารถ การบริหาร งบประมาณ ที่ใช้ความมีเหตุผลและข้อมูลเป็นฐานในการตัดสินใจ การพัฒนาบุคลากร เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและยกระดับศักยภาพของครู และ การมีส่วนร่วม ที่ยึดมั่นในเงื่อนไขคุณธรรมเพื่อสร้างความโปร่งใสและตรวจสอบได้

3. ขั้นกลไก ตัวเร่งระบบโมเดลนี้ชี้ให้เห็นว่าการขับเคลื่อนด้วยปรัชญาเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ จึงจำเป็นต้องมีตัวกลางในการขับเคลื่อนเพื่อให้ระบบสามารถทำงานได้จริง ประกอบด้วย ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลที่เน้นความโปร่งใสและตรวจสอบได้ การบริหารจัดการที่ขับเคลื่อนด้วยระบบข้อมูล และการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อก้าวสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

4. ชั้นผลลัพธ์ ผลลัพธ์การบริหารการบูรณาการกระบวนการเชิงระบบจะส่งผลลัพธ์เชิงบวกแบบพหุระดับ หรือที่เรียกว่าตัวแบบผลกระทบไตรภาคี ได้แก่ ระดับผู้เรียน ซึ่งจะได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ที่มีความรู้ คุณธรรมและมีทักษะชีวิต ระดับองค์กร ซึ่งจะมีระบบการบริหารที่โปร่งใสและมีประสิทธิภาพ และ ระดับสังคม ซึ่งจะก่อให้เกิดความเชื่อมั่นและการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งจากชุมชน

5. ชั้นปลายทาง ความยั่งยืนโมเดลตัวแบบนี้นิยม ความยั่งยืน ว่ามิใช่เพียงการดำรงอยู่ของสถานศึกษาเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึง 4 มิติสำคัญ ได้แก่ ความมั่นคง คือการที่ระบบสามารถดำเนินงานต่อไปได้โดยไม่หยุดชะงัก การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง คือการยกระดับคุณภาพอย่างไม่หยุดนิ่ง ความยืดหยุ่นและการฟื้นตัว คือความสามารถในการรับมือและปรับตัวต่อสภาวะวิกฤต และ การสร้างคุณค่าทางสังคม คือการทำให้ประโยชน์และสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นแก่สังคมในระยะยาว

6. วงจรย้อนกลับ การเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจุดเด่นของโมเดลนี้คือการมีวงจรการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินงานจะสะท้อนกลับไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงนโยบาย กระบวนการตัดสินใจ และวิธีการบริหารจัดการ ซึ่งวงจรย้อนกลับนี้เองที่เป็น กลไกสำคัญในการสร้างความยั่งยืนเชิงพลวัตให้เกิดขึ้นในองค์กรอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2557). พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. มูลนิธิชัยพัฒนา.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2565). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2569, จาก <https://www.chaipat.or.th>.
- สมหมาย อันมาตร. (2563). การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารนวัตกรรมและการจัดการศึกษา, 3(2), 45–58.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). แนวทางการบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). แนวทางการดำเนินงานสถานศึกษาพอเพียง. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุวิมล ว่องวาณิช. (2561). การประเมินผลการเรียนรู้และการบริหารคุณภาพการศึกษา. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอนก บุญศรี. (2560). การบริหารสถานศึกษา. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Wasi, P. (2024). *Sufficiency economy and human development in the 21st century*. Bangkok Health Assembly.